

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond

tantsukunsti õppekava

Katrin Kubber

**TÜ VKA TANTSUKUNSTI ERIALA ÜLIÕPILASTE ANALÜÜSI- JA  
SÕNASTAMISOSKUSE ARENEMINE TANTSUETENDUST ANALÜÜSIMA  
SUUNAVA KÜSIMUSTIKU LOOMISE KAUDU**

Lõputöö

Juhendaja: Kai Valtna, BA, Tantsuteooria lektor

Kaitsmisele lubatud.....

Viljandi 2019

## **SISUKORD**

<b>SISSEJUHATUS.....</b>	<b>3</b>
<b>1. TÖÖ MÕTTELISED LÄHTEPUNKTID JA TEOREETILINE RAAMISTIK.....</b>	<b>5</b>
1.1. Isiklikud lähtepunktid ja mõttekäik.....	5
1.2. Töö teoreetiline alus.....	7
<b>2. TÖÖPROTSESS.....</b>	<b>12</b>
2.1. Kaasmõtlejate valik.....	12
2.2. Eesmärgid.....	13
2.3. Meetodid.....	14
2.4. Tundide sisu, kulg ja tulemused.....	15
2.4.1. Tudengite enda praktiliste kogemuste analüüs, sõnastamine ja väljendamine nende endi poolt.....	15
2.4.2. E. Fischer- Lichte'i, Helena Krinali ja Patrice Pavis' materjalidega töö.....	18
2.4.3. Küsimuste moodustamine tantsuetenduse analüüsiks.....	20
<b>3. VÄLJUNDID.....</b>	<b>22</b>
3.1. Küsimustik.....	22
3.2. Küsimustiku kasutusvõimalusi ja väljavaateid.....	23
3.3. Tudengite tagasiside õppeprotsessile.....	24
3.4. Protsessi- ja eneseanalüüs.....	25
<b>KOKKUVÕTE.....</b>	<b>28</b>
<b>KASUTATUD ALLIKAD.....</b>	<b>30</b>
<b>LISAD.....</b>	<b>31</b>
Lisa 1 Küsimustik tantsuetenduse analüüsiks.....	31
Lisa 2 Tudengite tagasiside.....	33
<b>SUMMARY.....</b>	<b>36</b>

## SISSEJUHTUS

See, et olen kirjutamas oma tantsuõpetaja lõputööd, märgistab hetke, et olen jõudmas oma viis aastat kestnud õppeperioodi lõppu. Olen olnud korduvalt iseendas küsimuste ees, et mida mul on õpetada, milline õpetaja ma olen või tahan olla, mida ma väärtustan, mis mind huvitab. Olen punktis, kus lisaks liikumisele ning liikumiskvaliteetide õpetamisele ja praktiseerimisele, huvitab mind tantsu analüüsimine ja mõtestamine. Huvitun seoste loomisest, arutlemisest, tantsumaailmas toimuva verbaliseerimisest.

Sellest lähtuvalt võiks eeldada, et minu huvi oleks pigem kirjutada teoreetilis-rakenduslik lõputöö, kus saaksin lõputult raamatute ja enda mõtetega dialoogis olla, kuid otsustasin pigem astuda julge sammu, ning siduda enda huvi just loov-praktilisse lähenemisesse, sest pean oluliseks mitte teoretiseerimist ennast, vaid pigem just ringlust ja dialoogi tegevuslikkuse ning analüüsimise/mõtestamise vahel.

Seega olen oma õpetaja lõputöös otsustanud liikumise asemel hoopis käputäie kaastudengitega maha istuda ning rääkida, avada, arutleda, analüüsida, mida me näeme, kogeme ja loome, ning millistel viisidel on võimalik seda kogemust seejärel ka edasi viia, selgitada ning arusaadavamaks teha laiemale ringile (enda õpilastele, sõpradele, publikule). Samuti seekaudu süvendada ka enda analüüsivõimet ning tegeleda tantsu mõtestamisega, et analüüs ei jääks eraldiseisevaks tegevusest, vaid oleks võrdne kaaslane ja toetus mitmekesisemaks etenduskunstnikuks ja tantsuõpetajaks olemiseks. Et me oskaks astuda dialoogi esmalt omakeskis ning sealt edasi kommunikeerida tantsualaseid teemasid kuniks me tunneme ennast vähem siseringis nohitsejatena.

Antud töö eesmärk on koostada küsimustik tantsuetenduse analüüsiks, kus etendust analüüsima suunavate küsimuste moodustamise kaudu, laieneb tantsutudengi oskus enda loome- ja etendajakogemuse sõnastamiseks, analüüsimiseks ning vaataja konteksti paigutamiseks.

Selleks, et eesmärgini jõuda, viin tudengitega läbi auditoorsed kohtumised/tunnid, kus suunan neid sõnastama ning mõtestama enda kogemust etendajate, loojate ja vaatajatena. Lisaks, et paigutada tudengi enda tegevus (lavastused, etendajakogemused) võhivõõra vaataja konteksti, tutvume performatiivse teose (etenduse) analüüsis toimuvate loogikatega ning kitsamalt ka tantsuetendustele tehtavate etteheidetega. Neid osiseid kokku sulandades tekib küsimustik tantsuetenduse analüüsiks, mis ühelt poolt on õpiväljundiks, mis tuleb neilt kui praktikutelt [etenduskunstide üliõpilastelt, kellel on etendaja, looja ja vaataja (tantsuetenduse publikuliikme) kogemus] arvestades ning mõeldes tavavaatajale (tantsuvaldkonna välisele või vähese kokkupuutega inimesele), kuid mille tööprotsessi käigus toimub teiselt poolt nende enda loomeprotsessi mõtestamine/analüüs ning sügavam mõistmine.

Töös uurin, kuidas avaldub tudengi enda loomeprotsessi ja -kogemuse analüüsist ning mõtestamisest algav ja sealt edasi teooriat käsitlev ning vaatajatele suunitletud protsess tantsuetendust analüüsivas küsimustikus; kas küsimustikul endal võib olla laiem kandepind ja kasutusväli; ning kuidas tajub tantsutudeng loome- ja etendajakogemuse analüüsivõime ja sõnastamisoskuse arengut endas.

Töö koosneb kolmest peatükist, milles esimeses peatükis avan lõputöö mõttelised lähtepunktid ja teoreetilise raamistiku, kus alapeatükkides käsitlen teemat isiklikest ajenditest ja mõtetest lähtuvalt ning teises alapeatükis avan kirjanduse, millele toetudes tekkis tundide sisu ning arutluste lähtepunktid. Teises peatükis kirjeldan tööprotsessi; kaasmõtlejate valikut; eesmärke; meetodeid; tundide sisu, kulgu ja tulemusi, kus viimase alajaotustes auditoorsete tundide kolme etappi jaotamise kaudu, kirjeldan tunde lähemalt. Kolmandas peatükis kirjutan väljunditest, kus alapeatükkides esitlen ja avan loodud tantsuetendust analüüsima suunava küsimustiku, pakun sellele laiemaid kasutusvõimalusi ja väljavaateid, lisan tudengite tagasiside tööprotsessile ning viimaks tegelen protsessi- ja eneseanalüüsiga, kus reflekteerin enda teekonda mõttest tööprotsessi ja kirjaliku tööni.

## **1. TÖÖ MÕTTELISED LÄHTEPUNKTID JA TEOREETILINE RAAMISTIK**

Järgnevas kahes alapeatükis kirjeldan, mille alusel ja millele toetudes, kujunes välja minu tantsuõpetaja lõputöö. Esimeses alapeatükis lähenen isiklikult ja selgitavalt; toetun enda kogemustele ja järeldustele, sest leian, et antud lõputöö paremaks mõistmiseks on oluline välja tuua minu mõttekäikude laiem kulg. Teises alapeatükis toon välja teoreetilise kirjanduse, millele toetumine aitas mul peaaesjalikult teemat hoomata ning kitsendada ja auditoorsetele tundidele teoreetilist alust ning sisu anda.

### **1.1. Isiklikud lähtepunktid ja mõttekäik**

Probleem, millest teemaga alustasin, seisnes selles, et tundsin, et tantsutudengid ei ole kuigi süvitsi minevad ja enesekindlad enda loometegevuse ja ka nähtu sõnastamises ning analüüsimises. Tunnetasin seda tihtilugu tantsuanalüüsi tundides või ka tunniväliselt kaastudengitega tantsu ja tantsulavastuste üle arutledes, et esineb liiga palju vaikust, suutmatust minna süvitsi ning arutlusoskuse eraldi väärtuseks pidamise alavääristamist. Etendusi analüüsides jäädakse tihtilugu meeldivate aspektide/osade kirjeldamise tasandile, mis ei pruugi lavastuste endi kohta midagi öelda. Või teineteist mõjutavate lavastuslike tegurite (valgus, heli, ruum, etendaja, aeg, struktuur jne) kaudu etenduse lahti mõtestamine ning mõistmine, piirdub vaid etenduse mõttest arusaamisele keskendumisega. Samuti ei olda kuigi varmad eriilmelisi/kõiksuguseid lavastusi analüüsima, kuna nähtud etendus ei pruugi olla konkreetse analüüsija „maitse“, millest võib tekkida temas tunne, et pole ka kuigi palju lavastuse kohata öelda (Kubber 2019).

Lisaks puututakse TÜ VKA-s mitmetes ainetes (etenduskunstide uurimismeetodid, lavastuse struktuur ja toimimine, semiootika jne) kokku pigem sõnateatrietenduste analüüsi põhimõtetega, mis tantsuetenduste arengus ning kuulumises pigem etenduskunstide alla, jääb aina vähem relevantsemaks, huvipakkuvaks ning taandatavaks. Kui rääkida konkreetsetest küsimustikest etenduse analüüsimiseks, siis peamiselt puututakse TÜ VKA-s kokku Patrice Pavis' teatrietenduse analüüsi küsimustikuga (2003, lk 37-40), mis ülevaatlilikult võimaldab küll etendusi analüüsida, kuid tantsuetenduse kontekstis kätkeb endas paljude aspektide üleliigsust või vastupidiselt puudumist. Näiteks on Pavis' küsimustikus eraldi suur punkt pühendatud loo lugemisele, mis keskendub tekstilisele dramaturgiale ning selle väljendumisele näitleja karakteri kaudu. Lisaks eraldi punkt alustekstile, kostüümidele, grimmile jne (samas 2003, lk 37-40). Samuti on kogu analüüs suunatud peaaesjalikult semiootilisele lähenemisele ning jätab paljusi välja vaataja kogemusliku ning tunnetusliku tasandi. Muidugi võib ka tantsulavastus põhineda mõnel alustekstil või sisaldada kõne laval ning karakteriseeringuid, kuid nende juhus on pigem harv.

Sellest lähtuvalt tundus tantsulavastust analüüsima suunava küsimustiku loomine mulle ühe tõhusa variandina suunata tudengeid enda tegevust analüüsima ning sõnastama ning samuti looma küsimusi, mis just praegusel hetkel tundub tudengi kui praktiku jaoks olulised tantsulavastuste mõistmiseks, mõtestamiseks ja diskussiooni alustamiseks. Seejuures natukene lähemale jõuda ka potentsiaalsele tantsuetenduse vaatajale, et leevendada igivana probleemi, et tantsulavastusi on keeruline mõista.

Nagu lugedes võib märgata, siis mõttelisel tasandil soovin idealistlikult leida lahendusi justkui mitmele probleemile korraga – käivitada tudengite mõtteprotsesse, luua küsimustik tantsuetenduse analüüsiks ja veel publikule tants ühe hoobiga mõistetavaks teha. Tunnistan, et need soovid jäävad seda tööd saatma, kuid tööprotsessis keskendun siiski rohkem tudengi teekonnale küsimuste moodustamiseni ja moodustamisel ning ei proovi luua põhjanevat, kõikehõlmavat ja seninägematut tantsuetendust analüüsima suunavat küsimustikku. See kas ja kuidas see mul õnnestub, selgub töö käigus.

Tunnen, et teema on oluline, sest soovin seista oma loomult liikumisele keskenduva/pühenduva tantsuvaldkonna analüütilisema poole eest. Rõhutada kommunikatsiooni ja dialoogi olulisust. Tuua esile, rakendada ning anda endale võrdväärne võimalus proovida tantsuõpetaja lõputöös läheneda auditoorselt/mõtestavalt/teoreetiliselt

samuti, nagu seda tehakse füüsiliselt mingeid liikumispraktikaid õpilastega katsetades. Viisid, kuidas ma seda teen, ei pruugi olla kõige tõhusamad, kuid etteruttavalt võin öelda, et see otsing ja teekond on olnud seda väärt.

## 1.2. Töö teoreetiline alus

Järgnevalt toon välja ning annan lühikese ülevaate teooriast, millele toetudes viisin läbi tunde ning mida nendes kasutasime. Põhilisteks allikateks olid E. Fischer-Lichte (Epner *et al.* 2011) etenduse analüüsi mõjutavate tegurite uurimus ja ülevaate ning Helena Krinali seminaritöö (2012), kus ta pakub välja vaataja/publiku võimalikke etteheiteid nüüdistantsulavastustele. Lisaks käsitlesime ka P. Pavis' küsimustikku teatrietenduse analüüsiks (2003, lk 37-40), mida mainisin põgusalt ka eelnenud alapeatükis.

Antud kirjanduse valisin seetõttu, et need aitavad mõista ja tähelepanu pöörata, millised aspektid kerkivad etendust analüüsides või vaadates vaataja seisukohalt esile, et oleks võimalik nendele toetudes tantsuetendust analüüsima suunavat küsimustikku luua/moodustada. Samuti aitab nende loogikate teadmine ning nende üle arutlemine tundengil enda loomekogemuse/ -protsessi teekonda/kogemust seostada isklikust lähtepunktist ning seisukohast. Lisaks on see toeks antud töös ka lugejale, et paremini mõista tööprotsessi ja väljundite peatükkide kirjeldusi ja järeldusi.

Etendusanalüüsi lähtepunkt, alus ja eeltingimus on performatiivsus. Kui teised kunstiliigid loovad teoseid, siis teater toob selle põhisuhte alusel esile etendusi ning seega sündmusi, millele on iseloomulik ainukordsus ja kordumatus. Etendustes tekib eriline suhe performatiivse ja semiootilise vahel, kus semiootiline leiab alati põhjenduse ja lähtepunkti performatiivses. Performatiivsuset ei ole tähendus etendustes võimalik. See ärgitab vaatajat etenduse käigus talle ainuomasele, subjektiivsele tähendusloomele (Epner *et al.* 2011, lk 71).

Erika Fischer-Lichte'ile toetudes lähtub vaataja etendust analüüsides **tajust** ja **mälust**. (samas, lk 72)

Iga etendus pakub hulga meelelisi andmeid, mis võetakse vastu nägemis- ja kuulmismeele, sageli ka kehalise tunnetuse või haistmismeele kaudu. Vaatajal on paratamatult ligipääs ainult sellele, mida ta märkab, küll aga tähendab millegi märkamine valiku tegemist, ning see valik on tema jaoks kuidagi tähenduslik ja oluline (Epner *et al.* 2011, lk 72).

Tajul on kaks tasandit. Esimesel juhul tajutakse mingit objekti, kuna omistatakse talle teatud mõisteline tähendus. Teisel juhul keskendub tähelepanu objekti spetsiifilistele materiaalsetele meelelistele kvaliteetidele (keha kujule, selle liikumisprotsessile ning -viisile, kiirusele, intensiivsusele, suunale) ehk muutustele, mille liikumine keha ja ruumi vahelises suhtes esile kutsub (samas, lk 73). Nende kahe tasandi puhul võib esile tuua, et esimese puhul on tegemist rohkem semiootilise tähendusloomega taju juures ning teise puhul fenomenoloogilisega.

Nagu mainitud, siis lisaks tajule on fundamentaalne osa eteduse analüüsis mälu. On kolme laadi mälu: episoodiline, semantiline ja protseduuriline mälu. Etenduse analüüsi seisukohast on olulised esimesed kaks (samas, lk 75).

Semantiline mälu kätkeb sõnade ja asjade tähendusi, mõisteid, seletusseoseid, kategooriaid, teemasid, reegleid, strateegiaid ning võimaldab näiteks mäletada, millist lugu etenduses jutustati. Episoodiline mälu võimaldab meenutada etenduse konkreetseid detaile: milline oli lavaruum, kus paiknesid etendajad, kuidas nad liikusid, milline oli valguse suhe lavaltoimuvaga jne (samas, lk 76).

Iga analüüs lähtub mingist kindlast küsimuseasetusest, mida on analüüsija endalt ise küsinud või mis on talle esitatud. Uurida etendust ilma kindla küsimuseasetuseta, seejuures soovides seda täielikult analüüsida, on pea võimatu. Konkreetne küsimuseasetus võimaldab aga taju teatud määranii juhtida, organiseerida ja mälu struktureerida. Iga keha, objekti, liigutust, valguse langemist, heli võidakse tajuda nii selle eriomases konkreetsuses ja spetsiifilises materiaalsuses kui midagi erilist (taju teine tasand), kui ka märgina, millele tuleb omistada tähendusi (taju esimene tasand). Tavaliselt võngub taju nende kahe vahel edasi-tagasi (samas, lk 81).

Olen kirjeldanud mälu (semantiline ja episoodiline) ja taju (esimene ja teine tasand) kui koosmõjuvaid tegureid etendusanalüüsis. Neid tegureid saab aga paigutada etendusanalüüsis kahte meetodisse – semiootiline ja fenomenoloogiline analüüs.



**Semiootiline analüüs** – semiootiline analüüs piirdub vaid laval toimuva analüüsiga ning tegeleb tegevuse tähendusloomega; milliseid tähendusi tuuakse tegevuse kaudu esile või milliseid tähendusi võib tegevusele omistada. Laval toimuvat vaadeldakse n-ö teatriteosena, kus tearimärkidest moodustub struktureeritud tekst/keel. Teatrimärkidena võivad toimida kõik materiaalsed elemendid (lingvistilised, miimilised, žestilised, muusikalised, mask, kostüüm, ruumikontseptsioon, dekoratsioon, valgustus jne) (Epner *et al.* 2011, lk 82-84).

**Fenomenoloogiline analüüs** – etenduse analüüsimine performatiivsuse aspektist lähtuvalt, kus performatiivsuse tajumisel on tegemist tervikliku kogemusega, mitte väikeste osistega. Huviobjekt pole näidatu/etendatu märgifunktsioon, vaid laad ja viis, kuidas vaataja seda kogeb ning kuidas see talle mõjub (samas, lk 91).

Aspektid fenomenoloogilises analüüsis jaotuvad omakorda: teatriruumi atmosfäär, etendaja kehalisus ja etenduse sündmuslikkus.

**Atmosfäär** – atmosfäär on miski, mis ruumis inimeste ja asjade või ka inimeste ja inimeste vahele “valgub” ning on tihtilugu teatriruumis esimene, mis vaatajaid haarab ja selle kaudu paljuskki edasise taju ja tähendusloome protsessi jaoks eelduse loob. Keelelisi vahendid, millega atmosfääri tähistada: rõhuv, pingeline, ebamugav, hirmuäratav, kõhedust tekitav, sõbralik, melanhoolne, helge, õdus, tõsisene, erootiline jne (samas, lk 92-93).

**Kehalisus** – etendaja keha osutab tihtilugu vastupanu selle tajumisele märgina, seetõttu on etendajate kehade vahetu mõju vaatajale eriti tugev. Vaatajal on võimalik minna füüsiliselt kaasa ning kogeda higistamist, nõrkust, iiveldust, hirmu, häbi, jälestust, kaastunnet, sümpaatiat, iha jne. Selle reaktsiooni vallandab suhe kehalisusega. (samas, lk 95)

**Sündmuslikkus** – lähtepunktiks on etenduse sündmuslikkus ja kordumatus. See suunab pilgu sellele, mis toimub etendajate ja vaatajate vahel selle kordumatuses. Siinkohal ei saa pelgalt piirduda laval toimuvaga, vaid tuleb märgata ka umbmäärast, määratlematut, nähtamatut (samas, lk 96-97).

Kokkuvõtvalt semiootiline analüüs tegeleb sellega, millistel tingimustel tekib etenduses performatiivsetest protsessidest tähendus ja millised tähendused on konkreetselt kindlakstehtavad. Fenomenoloogiline analüüs sealkõrval on suunatud aga performatiivsetele protsessidele endile. Semiootiline analüüs vaatleb etendust teosena ja tugineb laval toimuvale kui teatrimärkidest tekstile, kuid fenomenoloogilise analüüsi lähtepunktiks on

etenduse sündmuslikkus, performatiivne protsess, mille tõttu etendajate ja vaatajate vahel juhtub midagi nii, et vaatajatele on sellest mingi toime ning mõju (Epner *et al.* 2011, lk 98).

Järgnevalt teen sissevaate Helena Krinali seminaritöös (2012) esitatud fopaaadele/etteheidetele nüüdistantsulavastustele ning avan neid põgusalt.

**Tantsijad ei liigu laval** – etendaja(te) seismine laval või tegelemine mõne muu abstraktsema iseloomuga liikumisega, puudub rütmiline ning erinevatel tasanditel muusika saatel või ilma muusikata liikumine. Ajalooliselt sai tantsu väärtusamine liikumise kaudu hoo sisse moderntantsu tekkel. Sellele hakkas vastanduma nüüdistants, mis vabastas liikumise kõigest muust (virtuoossus, tehnika jm) ning leiti, et tantsuks võib kõike nimetada, kui seda mingis kontekstis soovitakse (Krinal 2012 ).

**Nad tantsivad muusikast mööda** – muusika ja tants ei sobitu kokku ning see tekitab ebakõlasid, kuna neid tihti liidetakse. Muusika on ajalooliselt saatnud euroopa rahvaste tantse, inspireerinud moderntantsu teerajajad, on osa ka eesti laulumängudest. Kui tantsust sai eraldi kunstiliik, eraldas see ennast esmalt teistest meediumitest iseseisvuse eesmärgil ning ka praegusel hetkel ei pea tants ja muusika käsikäes käima (samas).

**Tantsuetendus on kole** – koreograafiat ei tantsita puhtalt, liikumine on inetu. Tuleneb sellest, et nüüdistantsus ei valita liikumisviisi pelgalt visuaalset välispilti hinnates, vaid liikumine on kindlate otsuste, sihtmärkide, skeemide, reeglite, kontseptsioonide või probleemide tulemus. Seega ei ole etenduses oluline vaid ilu, kergena näiva liikumise esitamine ja esteetilise elamuse pakkumine (samas).

**Tantsuetendus on räpakas** – etendus tundub konarlik, üleminekud pole kuigi sujuvad, struktuur on läbinähtav ning etenduse dünaamika on ühtlase tempo ja intensiivsusega. Katsetamine ruumi ja ajaga: etendatakse eriilmelistes paikades ning ka väljaspool teatrisaali; laval võetakse tegevusteks aega ning tuuakse esile aja kulg (samas).

**Lava on ülekoormatud, puudub fookus** – laval on palju esemeid või liikujaid, toimub palju ning pole võimalik kõike hoomata. Etenduse erinevad osad on võrdse tähtsusega ja sama suure iseseisvusega ning eksisteerivad samaaegselt, ühtegi sündmust ei tooda teiste seast esile, mille kaudu antakse publikule suurem vabadus valida ise elemente, mille abil tähendusi luua ning elemente omavahel iseseisvalt seostada, mis suunab vaatajat ise otsusteid langetama, mida etenduses oluliseks pidada (samas).

**Etendus on igav** – laval ei juhtu midagi kuigi põnevat, etendajate liikumine on minimaalne ning korduv. Tegevuse ja muutuste minimeerimine on mäng märkide intensiivsusega ning infoküllusesse suhestumisega. Kuna paljuskki ollakse harjunud vastu võtma vaid mingis märgis sisalduvat informatsiooni, muudab see need pelgalt infokandjateks ning kaotavad tõlgendaja jaoks endas sisalduva fenomenoloogilise mõju. Sellest tulenevalt võib nüüdistants etendustes vähendada märke, tekitada kordusi ja anda neile pikaajalise kestuse, mille tulemusel võib vaatajal tekkida igavus, kuid ergastuda kujutlusvõime, tekkida uus tähendus- ja seoseloom (Krinal 2012).

**Mitte midagi ei saa aru** – arusaamatu, mida lavalolev tähendab ning mida tahetakse öelda. Seda seetõttu, et nüüdistantsul on mitmeid erinevaid tõlgendamisviise ning ta ei orienteerib end üheselt tähendusloomele, vaid keskendub ka vaataja tunnete ja oleku mõjutamisele. Kuna maailm on paljuskki keele ja tekstipõhine ning kõik ümbritsev on struktuur, mis koosneb märkidest ja nende süsteemidest, siis võib tantsust arusaamine osutuda keeruliseks (sammas).

Patrice Pavis' küsimustikku teatrietenduse analüüsiks käsitlen ja toon välja lisaks eelnenud peatükile ka kolmanda peatüki neljadas alapeatükis, seega ma eraldi selles peatükis sellele rohkem ei pühendu.

## 2. TÖÖPROTSESS

Järgnevates alapeatükkides kirjutan lahti, kellega ja miks viisin läbi oma õpetaja lõputöö tunnid, millised olid kohtumiste eesmärgid, meetodid ning seejärel räägin tundide konkreetsemast sisust ja tulemustest.

### 2.1. Kaasmõtlejate valik

Oma tantsuõpetaja lõputöö tunnid/praktilise osa, viisin läbi TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia tantsukunsti õppekava üliõpilastega. Kuna töö alguses toon välja, et mõte sai alguse just tantsuüliõpilaste jälgimisest ja tundest, et ei minda piisavalt süvitsi ega väärtustata enda loometegevuse ja ka nähtu analüüsi, siis tundus kõige loogilisem töötada just nendega. Kuna töö eesmärk on koostada küsimustik tantsuetenduse analüüsiks, mis laiendaks loome- ja etendajakogemuse sõnastamise, analüüsimise ning vaataja konteksti paigutamise oskust, siis oli samuti eelduseks see, et valim, kellega töötada, omaks loome- ja etendajakogemust ning kokkupuudet publikuga.

Kokku töötasin kuue tantsukunsti eriala üliõpilasega esimesest kuni neljanda kursuseni. Valisin inimesed erinevatelt kursustelt, et saada erinev, laiem ja teineteist täiendav kogemuste- ja arvamustepagas. Uskusin, et esimene kursus, kes töötab paljuski koolitundides Ruslan Stepanovi käe all, on mõjutatud ühtedest mõtetest/arvamustest ning seal kõrval vanemad kursused, lähtuvalt oma pikemast kogemusest ja erinevatest õpetajatest, on juhitud mõnevõrra teistest seiskukohtadest. Erinevate kogemuste ja mõtlejate

sissetoomine tundus mulle vajalik, huvitav ja ka suuremat väljakutset pakkuv. Samuti erinevad kogemused võimaldavad neil üksteist vastastikku täiendada.

Konkreetsed inimesed osalesid minu töös vabatahtlikuse alusel ja juhindudes huvist minuga sellel teekonnal tantsu mõtestada ja avastada.

Siinkohal soovin ära mainida, et tunnen ennast mugavamalt, kui nimetan neid antud töös peamiselt tudengiteks, mitte õpilasteks, sest kuna olen antud hetkel veel samamoodi ka ise tantsukunsti üliõpilane, tunnen ennast kentsakalt, kui nimetan neid järsku enda õpilasteks.

## 2.2. Eesmärgid

Minu esmane eesmärk oli käivitada tantsutudengites mõtteprotsesse; töötada koos nendega nende enda kallal loojate, etendajate ja vaatajatena; inspireerida neid ennast avama, süvitsi minema, küsimusi küsima kõigepealt endalt ja siis teistelt. Kasvatada neis praktikutena vastutustunnet tantsumaastiku kujunemise ees ning panustada sellesse, kuidas tantsu võiks vaadata ja mõista; läheneda koosoldud ajale/õppeprotsessile uurimuslikult, täiendada üksteist vastastikku, seejuures olles juhitud uudishimust ja sisemisest motivatsioonist. Seostada seejärel enda kogemus ning teoreetilised teadmised endast väljapoole küsimustiku moodustamise näol, kus olulisel kohal oli küsimuste arusaadavus, a(s)jakohasus ning edasiviiv aspekt. Mõelda läbi küsimuste ülesehitus ning olulisus, kuid seejuures mitte lähtuda kõikehõlmavusest ja universaalsusest, sest nagu ka eelnevalt olen maininud, polnud eesmärgiks luua küsimustikuga midagi enneolematut, vaid vaadata, mis kerkib pinnale, mis saab oluliseks. Veel oli minu eesmärk tundides pakkuda tudengitele vaimset väljakutset ning lähtuvalt kellelegi teisele suunatud küsimustiku moodustamise kaudu, inspireerida neid avama uusi mõttemustreid ja aknaid iseendas ja enda loomes. Suunata mõtlema enda nina otsas kaugemale, ennast paremini verbaalselt väljendama ning enda kogemust ning arvamust usaldama ning avaldama.

### 2.3. Meetodid

Minu jaoks oli oluline töötada väikese grupiga, et rõhutada iga indiviidi mõtlemise ja arvamuse tähtsust. Soovisin, et kõik saaksid üleskerkinud teemadel rääkida, seega väike grupp välistas selle, et oleksime koos istunud tunde ja tunde ning infoülekülluses maadelnud. Lisaks tudengite idividuaalsele mõttetööle tundides, rakedasin kohtumiste lõpupoole rohkem ka koostööd, kus töötati paarides.

Kohtusime lühikese aja jooksul tihedalt ning töötasime kontsentreeritult, seda selleks, et mõtteprotsesside areng oleks järjepidev. Lisaks oli tudengitel enda mõtete vahele lihtsam seoseid luua, kuna need ei jõua n-ö vanaks jääda. Ühe kohtumise pikkus oli minimaalselt 2,5 tundi ning maksimaalselt 3,5 tundi, et võtta ja anda aega. Läksin tundidesse raamistikuga – ettevalmistatud küsimused neile või hilisematel kohtumistel ettevalmistatud teoreetilise materjaliga; ajalise ettekujutuse ja plaaniga, kuidas tund võiks kulgeda. Salvestasin kohtumisi vajadusel kuulnud mõtete täpsustamiseks.

Enne, kui suundusime kirjanduse ja materjalide juurde, alustasin neist endist ja esitasin neile kui praktikutele küsimusi nende enda loomeprotsesside või potentsiaalsete loomeprotsesside kohta, kus nad on/on olnud lavastaja, etendaja või vaataja rollides. Miks nimetasin siin ka potentsiaalseid loomeprotsesse, on see, et lubasin neil fantaseerida/üldistada, kuidas nad ennast antud rollides näeksid lisaks sellele, millised nad juba on/on olnud. Neist endist alustamine oli minu jaoks oluline seetõttu, et nad ei oleks esimesest hetkest kallutatud välistest ootustest või mõjutajatest, vaid nad suudaksid ennast järk-järgult avada puhtalt sellele toetudes, kes ja kus maal nad hetkel on.

Seejärel tõin sisse F.-Lichte teooria, Krinali seminaritöö ja Pavis' küsimustiku. Lasin neil arutleda, vastanduda, omaks võtta kirjanduses seda, mis nende enda kogemusega ja arvamustega seostub ning avardada, täiustada ennast sealt, millele nad polnud veel mõelnud. Sealt edasi üpriski paralleelselt tegelesime ka küsimuste moodustamisega. See andis nende tegevusele eesmärgi, kuid mille kaudu alateadlikult nad tegelesid pidevalt analüüsimisega ja enda mõtete parema verbaliseerimisega.

Järgmises alapeatükis avan sügavamalt tundide sisu ja tekkinud tulemusi.

## 2.4. Tundide sisu, kulg ja tulemused

Auditoorsete tundide/kohtumiste toimumise sisulist viisi tutvustasin juba põgusalt eelmises alapeatükis ning järgnevalt toon need välja kolme etapina, kus seejuures räägin neist ka pikemalt järgnevates alajaotustes.

- 1) tudengite enda praktiliste kogemuste (tantsulavastuste loojate, etendajate ja vaatajatena) analüüs, kirjalik sõnastamine ja verbaalne väljendamine nende endi poolt;
- 2) etenduse vaataja psühholoogiliste ning füüsiliste kogemuste teoreetiline uurimine ja teadvustamine toetudes E. Fischer- Lichte'ile; H. Krinali nüüdistantsu fopaade ja P. Pavis' küsimustiku teatrietenduse analüüsiks sisse toomine ning läbitöötamine;
- 3) küsimuste moodustamine tantsuetenduse analüüsiks.

### 2.4.1. Tudengite enda praktiliste kogemuste analüüs, sõnastamine ja väljendamine nende endi poolt

Tudengite praktiliste kogemuste analüüsi, sõnastamise ja väljendamise etapis nende endi poolt, läksin tundidesse enda poolt ettevalmistatud küsimustega, mille moodustamisel lähtusin peamiselt enda kogemusest, huvist ja loogikast, mis võiks konkreetsemat fookust avada. Fookusteks olid tudengid **loojatena**, **etendajatena** ja **vaatajatena**. Kõik eelnevad kolm olid jaotatud eraldi kohtumiste peale ehk käsitlesime korraga ühte fookust. Enda küsimused jaotasin igal korral kategooriatesse, kus nemad vastasid kategooriate kaupa küsimustele korraga. Näiteks, kui oli fookuses/teemaks **nemad loojatena**, siis jaotasin endapoolsed küsimused kolme kategooriasse: lavastamisele/loomise eelne aeg; protsess/lavastamine ja lavastus/produkt/tulem. Kui oli fookuseks **nemad etendajatena**, siis jaotus toimus samuti kolme kategooriasse: nemad etendajatena üldiselt; osalemine lavastusprotsessis; laval olemise kogemus. **Nemad vaatajatena** fookuse juures jaotasin küsimused kahte kategooriasse: loojana teise looja vaatamine/analüüsimine; etenduse

vaatamise kogemus. Iga fookuse käsitlemise juures oli ka kategooriate välised üldisema suunitlusega küsimusi.

Nagu mainitud, siis iga fookuse juures vastasid nad minu esitatud küsimustele kategooriate kaupa. Vastamine toimus esmalt kirjalikult, et neil oleks aega läbi mõelda, analüüsida ja endasse süveneda. Seejärel toimus enda vastuste jagamine grupiga, mis võimaldas astuda dialoogi, samastuda või vastanduda.

Nendelt küsimuste küsimine ja nendepoolne vastuste formuleerimine oli minu jaoks eelduseks, et liikuda edasi teooria/toetavate ja selgitavate alusmaterjalide käsitlemise suunas. Mulle tundus, et enne ma ei saa suunata neid mõtlema vaatajale ja küsimuste moodustamisele, kui nad ei ole enda jaoks lahti mõtestanud enda praktilisi loomeprotsesse ja identiteeti praktikutena. Oli oluline, et käivituksid mõtteprotsessid, mille kaudu võiks potentsiaalselt avarduda sõnastamis- ja analüüsivõime. Et kerkiks eneseanalüüsi kaudu esile see, milline on loomeprotsess ja mis on seal nende jaoks oluline, mida saaks edaspidi seostada ja kaasa võtta ka edaspidiseks küsimuste formuleerimiseks.

Järgnevalt toon välja suurema osa küsimustest, mida neilt küsisin, et oleks ülevaade, mis suunas ma neid arutlema ja analüüsima suunasin.

**Nemad loojatena:** *mis sind huvitab? Mis on sinu suund/“maitse“? Mis on loomisel sinu ajend/lähtepunkt? Kuu kestab proovieelne periood sinu puhul? Milline on sinu loogika lavastajana ja kuidas sa seda enda koostööpartneritele selgitad? Milline on sinu protsessi struktuur? Milline on sinu lavastuste struktuur? Kas sa oled vaba? Mis on protsessis oluline, mis mitte? Milline on sinu vastutus publiku ees? Mis oleks teisiti, kui sinu lavastusi ei oleks? Kas sinu looming on tegelikkus või väljamõeldis? Mis annab sinu ideele, protsessile ja lavastusele väärtuse?*

**Nemad etendajatena:** *mis sind huvitab? Kas sa oled eriline? Milliseid kvaliteete tood proovisaali? Mis sind protsessis motiveerib? Palju vajad aega? Kas sa oled protsessis vaba? Kas sa oled laval vaba? Mis oleks teisiti, kui sind protsessis ei oleks? Lavastuses ei oleks? Milline on sinu vastutus publiku ees? Kas sa oled päris või väljamõeldis? Millise väärtuse annab protsessile ja lavastusele etendaja? Mida oled saanud publiku kohta teada?*

**Nemad vaatajatena:** *kuidas vaatad tantsulavastusi? Kuidas, olles ka ise looja, näed/vaatad/mõistad struktuuri? Mida peegeldab etenduse vaatamine võimalikust eelnenud*



*lavastusprotsessist? Milline on sinu suhe etendajasse ja lavastajasse? Millised lavastuslikud ja sisulised võtted aitavad sul etendust mõista/kaasa minna? Mis tekitab ootusi? Mis valmistab pettumust? Mis eristab sind „tavavaatajast“? Mis sind inspireerib? Kuidas sa vaadatut tagasisidestad? Milline on sinu vastutus vaatajana? Mida oled saanud publiku kohta teada?*

Nagu võib märgata, siis on mitmeid küsimusi, mis erinevate fookuste juures korduvad, et esitada tudengile väljakutse ühe küsimuse erinevate tahkude uurimiseks. Selle tulemusel tudengid täheldasid, et nende jaoks kasvas erinevate fookuste puhul nende eraldiseisev väärtus, kus võis märgata, et nt aeg tundub loojana palju pikem, sest hoomatakse peas kogu tervikut idee algusest kuni teostuseni. Seejuures etendajana algab aja tajumine esimesest proovist ning omab suurt tähtsust just protsessi jooksul ning vaatajana on justkui ainult see etenduse hetk, kuid ise looja ja etendajana liigub mõte tihti sellele, milline võis olla eelnev protsess ja palju millegi jaoks aega kasutati. Lisaks märgati ka seda, et see, mis vaatajana inspireerib ja huvi pakub, väljendub ka ise luues ja lavastades, kuid esines ka seda, et vaatajana inspireerib see, mida ise justkui ei oskaks luua või mida tahaks ise proovida.

Esitasin ka mõningaid provokatiivsemaid küsimusi, kus kõige eredamalt kerkis esile see, et kas nii looming, etendaja kui ka lavastus on päris või väljamõeldis. See suunas neid mõtlema, et kas nt ühiskonnakriitiline lavastus on rohkem päris kui puhtalt tantsulisel liikumisel põhinev lavastus, kuna esimene on n-ö suuremas kontakts eluga. Või kas nende looming on päris selle pärast, et see on füüsiliselt nähtav või väljamõeldis seetõttu, et on konkreetset struktureeritud, kuid valminud ikkagi kellegi kujutluses.

Huvitavaid mõttekäike- ja arendusi esines palju ning tudengid leidsid ennast tihtipeale olukordades, kus nad olid raskustes enda mõtete sõnastamisega, kuid viimaks nende formuleerimine selgistas nende arusaamasid neist kui praktikutest ja arendas nende analüüs- ja sõnastamisoskust. Märkasin ka ise neis aina suuremat vilumust mõttekäikude avardamises, analüüsis ja sõnastamises. Igaühe ärakuulamise ning enda ja teiste mõtete vahel seoste loomise kaudu suurenes meie vahel arusaam koolikeskonnast tulenevatest sarnasustest ning individuaalsusest ja isiklikest ambitsioonidest tulenevatest erinevustest mõtlemises. Nendest mõtetest kerkisid pinnale ka mõned mõjutused tantsuetenduse analüüsimise küsimustikku, kuid need toon koos teiste protsessi jooksul tekkinud täheldustega otsesemalt välja väljundite peatükis.

#### 2.4.2. E. Fischer- Lichte'i, Helena Krinali ja Patrice Pavis' materjalidega töö

Antud etapis tegelesime etenduse vaataja psühholoogiliste ning füüsiliste kogemuste teoreetilise uurimisega ja teadvustamisega toetudes F.- Lichte'ile. Lisaks töötasime läbi Krinali seminaritöös esitatud nüüdistantsu fopaad ja Pavis' küsimustiku teatrietenduse analüüsiks.

Esmalt töötasime F.-Lichte'i teooriaga. Tundi minnes olin töötanud antud teoreetilise materjali läbi, avasin selle tudengitele ning järk-järgult kommenteerisime teoorias esitatud väiteid. Siinkohal liigun kohe selleni, mis osutus oluliseks ja kerkis tudengitega arutluses esile, sest teoreetilise materjali sisu on loetav esimese peatüki teisest alapeatükist.

F.-Lichte'i teooriaga töötamise juures võin öelda, et tudengid võtsid info pigem omaks ning nägid selle toimise loogikat. Kõnekamalt tõid nad välja, et kuna taju teine tasand pöörab tähelepanu just keha liikumisele, siis on keha suhestumine ruumiga äärmiselt oluline ning keha asetsemisega on võimalik vaatajat väga mõjutada. Sellest tulenevalt tõid tudengid välja, kui mõjus on etenduses see, kui kaugel või lähedal asetseb keha vaatajast. Lisaks kuna vaatajal on ligipääs vaid sellele, mida ta märkab ning see on seotud tema teadliku või alateadliku valikuga, tekkis arutledes kohe küsimus, et mille järgi võidaks valikuid etenduses vaataja poolt teha ning kui teadlikult. Samuti kui väga tantsulavastused tegelevad eraldi sellega, et vaataja vaataks nt mõnda konkreetsesse kohta. Sellekohaseid küsimusi sooviti kindlasti kajastada ka küsimustikus.

Tudengid leidsid, et enim võiks tantsulavastuse analüüsi kontekstis pöörata tähelepanu semiootilise analüüsi kõrval ka fenomenoloogilisele analüüsile, kuna siis tegeleb vaataja rohkem terviku tajumisega ning ei jää nii väga kinni detailidesse ja sellesse, mida need võiksid tähendada. Samuti annab see väärtuse ning juhib tähelepanu sellele, et mõttest arusaamine ei pea olema etenduse analüüsi eesmärk vaid seda võib olla ka kogemine.

Seetõttu esineb ka küsimustikus omajagu küsimusi fenomenoloogilise analüüsile viitavalt.

Edasi töötasime Krinali seminaritöös välja toodud nüüdistantsule esitatavate fopaadega/etteheidetega. Sarnaselt läksin ettevalmistusega tundi ning koos tööme välja olulise. Kõigepealt lugesin neile seitse Krinali poolt esitatud etteheidet ilma lahti selgitamiseta ette ja uurisin, kas nad on ka ise nendesarnaste väidetega kokku puutunud ja

kas need tunduvad hetkel relevantssed. Kõige vähem loodi esmalt seoseid väidetega, et etenduses tantsitakse muusikast mööda ning etendust on räpakas. Enimkõnekad olid väited, et etendus on igav ning sellest ei saa aru. Üldiselt tudengid leidsid, et antud materjal kõnetab ning arvatavasti kajastab paljude inimeste etteheiteid nüüdistantsule. Sellest lähtuvalt jätkasime selle materjaliga töötamist.

Võtsin iga etteheite punkti ükshaaval ette, avasin nende sisu ning moodustasime iga etteheite juures olulisimad märksõnad, mis jäid kõlama ning mis koondaks ja fookusseeriks antud punktide sisu. Seejuures said nendest märksõnadest uued mõttelõngad, millest hiljem juhinduda küsimusi moodustades. Mil määral märksõnad konkreetselt kajastuvad küsimustikus, toon taaskord välja väljundite peatükis, kuid avan siinkohal tekkinud märksõnad:

- tantsijad ei liigu laval – *liikumine*
- nad tantsivad muusikast mööda – *heli, vaikus*
- tantsuetendus on kole – *ilu, oskused, esteetika*
- tantsuetendus on räpakas – *struktuur, aeg, ruum*
- lava on ülekoormatud, puudub fookus – *fookus, tähelepanu, otsuste tegemine*
- etendus on igav – *kujutlusvõime, tähendus, seosed*
- mitte midagi ei saa aru – *märgid, sümbolid, arusaamine*

Viimaks töötasime Patrice Pavis'küsimustikuga teatrietenduse analüüsiks. Kõik tudengid olid selle küsimustikuga tuttavad, küll aga esimese kursuse tudengid pole sellega otseselt veel töötanud.

Kuna töötasime ise küsimustiku loomisega, siis otsustasin arutleda ka põhilise analüüsi aluse/vormi üle, millega oleme ülikoolis kokku puutunud/puutume. Selle materjaliga töötamise puhul ei saa otseselt väita, et siit tekkinud järeldused, kajastuvad lõpuks meie loodud tantsuetendust analüüsima suunavas küsimustikus. Kui siis, saab see tantsuetenduse küsimustikus struktuurilisi mõjutusi. Olime Pavis' küsimustikuga töötamise hetkeks jõudmas juba enda protsessi lõpupoole ning ära käinud suures osas kogu teekonna, mis väljendus minu arvates selles, et tudengid olid juba üpriski enesekindlad ja kriitilised Pavis' küsimustiku suhtes ning lähenesid paljuski läbi eituse ning tõid välja, mis hetkeolukorras neid selle küsimustiku juures ei kõneta ning mis osad võiksid olla teisiti või lausa olemata.

Nad töötasid küsimustikuga paarides ning seejärel esitlesid enda seisukohti. Kuna mu grupp koosnes kuuest inimesest, siis tekkis kolm paari.

Toon järgnevalt välja põhilised tulemused. Tudengid leidsid, et teatrispetsiifilise sõnavara võiks asetada etenduskunstide võtmesse (näitleja → etendaja; teatripilt → etenduskunstide maastik; laulmine ja lavakõne → hääli; roll → etendaja ülesanne). Lisaks tantsulavastuse kontekstis ei ole nende hinnangul niivõrd olulised küsimustiku punktid, mis käsitlevad kostüümi, grimmi, maski; näitlejate mängu; loo jutustamist, teksti lavastuses. Eraldi võiks esineda peatükk liikumisele. Head ja kasulikud on küsimustiku punktid, mis käsitlevad lavastuse üldiseid omadusi, ruumi, etenduse rütmi, vaatajat.

Kõige enam omas antud küsimustikuga töötamine minu hinnangul tudengite jaoks protsessi kokkuvõtvat väärtust. See manas neile silme ette juba valmis ja tunnustatud küsimustiku ning mõte sai liikuda sinna, millele pole veel tähelepanu pööranud ning millele ei jõuagi enam süvitsi tähelepanu pöörata.

#### 2.4.3. Küsimuste moodustamine tantsuetenduse analüüsiks

Küsimusi mõtlesid nad paarides toetudes seni olnud protsessile ning mõttekäikudele. Paarides töötamine oli minu jaoks mõttekas, sest andis võimaluse kellegiga arutada ning seeläbi filtreerida olulisema välja. Kui kuulasin, kuidas nad küsimusi moodustavad, siis oli rõõm tõdeda, et nad mõtlesid hoolikalt, milliseid sõnu kasutada ning mis kõige paremini annaks vaatajale tema analüüsis ka edasiviivaid vastuseid. Kõlama jäi ka see, et küsimused ei oleks lihtsalt sellised, mis suunaksid etendust kirjeldama, vaid millele nad ka ise tahaksid vastuseid anda või enda loomingul puhul vastuseid kuulda.

Märksõnad, mille tekkimist kirjeldasin juba kahes eelmises alajaotuses ning mille alusel moodustati küsimusi: fenomenoloogiline analüüs; liikumine; heli, vaikus; ilu, esteetika; oskused; struktuur; aeg; ruum; fookus, tähelepanu, otsuste tegemine; kujutlusvõime; tähendus, seosed; märgid, sümbolid; arusaamine.

Meie kohtumiste lõpuks oli mul lehekülgede viisi lõpuks küsimusi, mille ise struktureerisin, järjestasin ja koondasin vastavalt protsessis tekkinud loogikatele ja märksõnadele.

### 3. VÄLJUNDID

#### 3.1. Küsimustik

Järgnevalt avan konkreetsemalt, kuidas avaldusid protsessis toimunud mõjutused tantsuetendust analüüsima suunavas küsimustikus. Tervel ja struktureeritud kujul on küsimustik vaadatav lisadest (vt lisa 1).

Küsimustiku juhtteemasid, millele järgnevad küsimused, on kokku seitse ning need on tähistatud alfabeetilise tähestiku järjekorras. Iga juhtteema all on vastava teemaga haakuvad küsimused, mis on nummerdatud.

Juhtteemad on saanud oma märksõnalised pealkirjad Krinali seminaritöös esitatud etteheidetega töötamisest, kus iga etteheite juurde tekkisid märksõnad, millest juhindudes moodustasid küsimused. (vt ptk 2.4.2.) Kuna küsimusi ühe märksõna alla tekkis palju, siis said nendest küsimustikus juhtteemad. Märksõnad: vaikus, oskused, otsuste tegemine, kujutlusvõime, seosed ja arusaamine ei ole eraldi juhtteemades sõnaliselt kajastatud, kuid on juhtteemade all olevaid küsimusi sisuliselt inspireerinud. Sellised küsimused, kus on eelnevalt loetletud märksõnad sisulises kasutuses küsimustikus on näidetena: juhtteema (A) küsimused 2, 3; juhtteema C küsimused 2, 3, 6-8 ja juhtteema E küsimused 2, 5.

Töötasime ka F.-Lichte'i teooriaga, kus esinesid muuhulgas ka fenomenoloogilise ja semiootilise analüüsi meetodid. (vt ptk 1.2.) Fenomenoloogilisele analüüsile viitavad küsimustikus: juhtteema A küsimused 7, 8; B küsimused 9, 11; C küsimused 6-8; D küsimus 2; E küsimused 2, 5, 6, 8, 9 ja pooleldi 7; G küsimused 2, 6. Semiootilisele analüüsile viitavad: B küsimused 2, 8; C küsimus 5; E küsimused 3, 4, ; terve F; G küsimused 3, 4.

Töö toimus ka nende kui loojate, etendajate ja vaatajatega. (vt ptk 2.4.1.) Seal tekkinud mõjutustest on järgnevad küsimused küsimustikus suunitlusega laiemale arutlusele või on oma loomult provokatiivsemad. Need on: B küsimused 1, 5, 7, 10, 11; C küsimused 7, 8; D küsimused 3, 4; E küsimused 6, 8-10; F küsimus 4; G küsimused 3, 5, 6.

Leian, et seosed protsessiga on olemas iga küsimustikus oleva küsimuse juures ning ühtegi küsimust ei esine, mis oleksin n-ö vormitäide. Küsimused kajastavad tudengite mõttekäikude ja analüüsivõime arenemist ja praeguseid huvipunkte – seda, mis neile tundub hetkel oluline ning vajalik, et üks tantsuetendust analüüsiv küsimustik sisaldama peaks.

### 3.2. Küsimustiku kasutusvõimalusi ja väljavaateid

Kui alustasin tudengitega tööd, siis ütlesin neile, et moodustame protsessi lõpuks küsimustiku tantsuetenduse analüüsiks, mis suunaks n-ö inimest tänavalt tantsuetendust analüüsima. Usun, et selline suunitlus ärgitab neid olema enda sõnakasutuses valvsam ja täpsem. Küll aga ei olnud eesmärk luua kõikehõlmavat ja ainulaadset küsimustikku ning lähtepunkt oli ka tudengi enda huvil, kogemusel, arengul. Sellest tuleneval ei ole ma kindel, kui suurel määral see küsimustik võhivõõra puhul töötaks. Usun aga, et küsimustik sobib sellisele tantsuvaldkonna välisele inimesele, kellel on tantsuetenduste suhtes eelarvamused või kehvad kogemused, sest küsimustik ei tegele peaaesjalikult etenduse elementide lahkamisele suunatud küsimustega, vaid juhatab ka inimest aru saama, miks tal need eelarvamused on ning mida oleks tantsuetendusel talle ehk hoopis pakkuda.

Kindlasti näen küsimustikul kohta tantsu huvihariduses, kuid vast alles hilisemas vanuseastmes, kus küsimustiku aspektidest on võimalik juba aru saada. Küsimustik võib avada nende kogemuses uusi külgi, kuna ei keskendu ainult tantsu pinnapealsele nägemisele, vaid paneb noort nt küsima, et millal algab liikumine või mitteliikumine tema jaoks, millal on lavaltoimuv ilus ja millal kole, kas tal tekkis soov etenduse ajal magada jne. Miks mitte võtta mõni Koolitantsu tants ning seda selle küsimustiku abil analüüsida. Ja samuti need, kes Koolitantsule tantsu loovad, saavad läbi mõelda, mida nad lavale panevad ja sellest lähtuvalt saaksid tantsud ka ehk sügavama sisu.

Usun, et õppematerjalina võiks küsimustikku rakendada ka tantsu kõrghariduses tantsuanalüüsi loengutes, sest kontakt küsimustikuga on väga otsene, kus ühed praktikud on pakkunud välja analüüsi variante teistele praktikutele, mis annab juba eos ühisele arusaamale aluse. Tantsuüliõpilane oskaks küsimustikus leida või näha ka selle sügavamaid tagamõtteid ning kasulikkust, mitte ainult etenduse analüüsis vaid ka enda loomepraktikas.

Järgnevalt lähenen mänguliselt – võtta kätte küsimustik, kui oled äsja või mõne aja eest vaadanud mõnda tantsulavastust! Suhtu küsimustikku avatud meelega ning ära unusta, et küsimustik on loodud selleks, et sa saaksid tantsu paremini mõista, mitte et sind eemale peletada või rumalaks tembeldada. Kui kõikidele küsimustele ühe hoobiga ei jõua vastata, vasta pooltele. Ära heitu, kui mõtled ja analüüsid mõne küsimuse juures rohkem, kui viis minutit – see on normaalne! Kui küsimustik sulle mitte ühestki küljest kasulikuks ei osutu, siis luban, et sa ei pea enam ühelgi tantsuetendusel käima. Muidugi on küsimustel puudujäägid, sest võiksid kajastada veel paljusid aspekte, nt valgust ja laiemat kultuurikonteksti, aga ta on juba niigi kolm lehekülge pikk. Küsimustik elab praeguses hetkes, sest kes teab, äkki aasta pärast ei lubatagi kunstnikel enam vabalt luua.

### 3.3. Tudengite tagasiside õppeprotsessile

Küsisin tudengitelt lõpetuseks ka kirjalikku tagasisidet, milles palusin neil tagasisidestada protsessi ning kas ja mil viisil laienes nende oskus enda loome- ja etendajakogemust sõnastada, analüüsida ning vaataja konteksti paigutada. Kuna olen senini paljuski enda eesmärkidest, nägemusest ja seisukohast teemat avanud, siis pean oluliseks tuua välja nüüd ka nendepoolsed kogemused ja arvamused.

Kuna tagasisided osutusid väga sisukateks ja protsessi hästi peegeldavateks ning on ka oma kirjutamise stiililt protsessivälisele lugejale suunatud, siis lisan nad muutmata ning terviklikul kujul töö lõppu lisadesse lähemalt tutvumiseks (vt lisa 2).

Täiesti intuitiivselt otsustasin, et tahan küsida tagasisidet siis, kui meie kohtumistest on juba mõnda aega möödas ning olen lõputöö kirjutamisel lõppfaasis. Seda seetõttu, et tundsin, et



äkki vastasel juhul olen nende tagasisidest kallutatud ning võin hakata töö sisu selle järgi kohandama. Küll aga tegin ma selle otsuse kaudu väga hea avastuse. Nimelt väljendub mitme tudengi tagasisides see aspekt, et kuidas on protsess neid hiljem mõjutanud, meelde tulnud või abistanud. Usun, et see lisab meie koosoldud ajale ja ka minu tööle suurema väärtuse ja olen selle üle väga rõõmus ja tänulik.

Enim jääb tagasisidest kõlama, et protsess pakkus tudengitele avastamisrõõmu; arendas ning laienes nende oskus enda loome- ja etendajakogemust sõnastada, analüüsida ning vaataja konteksti paigutada. Samuti väärtustasid nad teiste tudengite mõtete kuulamist, pidades neid avardavateks, uute suudade ja võimaluste näitajateks. Protsess võimaldas neil endi mõtteid korrastada, ennast loojana sügavamalt mõtestada ning leida, mis on nende tahtmised ja harjumused. Enda mõtete esildumist küsimustikku moodustades ning seekaudu enda parema väljendumise ja analüüsi oskuse arenemist kirjeldab üks tudeng enda tagasisides väga kõnekalt:

Esile kerkis sõnade valiku olulisus – mis sõnad ja sõnadekooslused annavad parimal viisil edasi oma kogemust ja toetaksid potentsiaalselt enda või kellegi teise vaatajakogemust. Äge, et lisaks sellele, et koostada küsimustiku või toetavat struktuuri kellelegi teisele, sain märgata ja sõnastada ja avastada enda kogemusi eri rollides/oluordades, mis aitab minul enda protsessi eri rollides ja olukordades paremini mõista, sh, mis on mu harjumused ja eripärad, mis on toetavad mehhanismid ja kus võin (eel)arvamuse taha kinni jääda.

Kokkuvõtteks võin öelda, et tudengite tagasiside osutus väga positiivseks ning nad nägid protsessil väärtust, avastasid enda jaoks midagi uut ning arenesid analüüsi- ja sõnastamisoskuse vallas.

#### 3.4. Protsessi- ja eneseanalüüs

Auditoorsete tundide tulemused väljendavad, et tööprotsess, kus tudengid moodustasid küsimustiku tantsuetenduse analüüsimiseks, suunas ning arendas suuremal määral tudengi enda loome- ja etendajakogemuse sügavamalt mõtestamist, sõnastamist ja analüüsi.

Järeldan seda kolmele aspektile toetudes: tundide kulg, küsimustik ning tudengite tagasiside.

Tundides lõikes märkasin tudengite juures küll rohkesti ebakindluse momente, kuid aja jooksul soovi kasvu just nendele kohtadele pidama jääda ja need paremini lahti enda jaoks selgitada. Märkasin neis aina suuremat vilumust mõttekäikude avardumisel, analüüsimisel ja sõnastamisel, kus nt Krinali esitatud fopaade/etteheidete läbitöötamisel, suutsid nad enda jaoks selekteerida olulise ning formuleerida teemadest tulenevad mõtted edasiarendusena iseseisvateks märksõnadeks, millest tekkis uus alus küsimustiku küsimuste moodustamiseks. Selle kaudu sain täheldada mõtteprotsesside järk-järgulist teekonda, sügavamaks muutumist ning esmastest mõtetest kaugemale jõudmist.

Küsimustik toob samuti välja seosed protsessiga, kus iga küsimus on leidnud sinna põhjendatud tee ning ei esine lihtsalt vormitäitelisi küsimusi. Küsimused kajastavad tudengite mõttekäike ja praeguseid huvipunkte – seda, mis neile tundub hetkel oluline ning vajalik, et üks tantsuetendust analüüsiv küsimustik sisaldama peaks.

Tudengite tagasiside kinnitab minu eesmärgi täituvust vast kõige enam, kus üliõpilased täheldasid, et protsess pakkus neile avastamisrõõmu; arendas ning laienes nende oskus enda loome- ja etendajakogemust sõnastada, analüüsida ning vaataja konteksti paigutada. Hinnati ka teiste tudengite mõtete kuulamist, pidades neid avardavateks, uute suudade ja võimaluste näitajateks. Protsess võimaldas neil endi mõtteid korrastada, ennast loojana sügavamalt mõtestada.

Sellest kõigest lähtuvalt tunnen, et üldiselt oli tööprotsess tudengitega edukas, kuna sellel oli minu jaoks teatav ringliikumise omadus, kus tudengid algusest peale teadsid, et me moodustame kohtumiste lõpuks küsimusi tantsuetenduse analüüsiks; see suunas neid algusest peale oma mõtteid väga konkreetselt sõnastama ja enda eelnevaid kogemusi mõtestama ning analüüsima, sest nad ei teadnud, mida nad konkreetselt viimaks küsimuste moodustamiseks vajavad või kasutavad. Sellest tulenevalt oli nende eneseanalüüs eesmärgistatud tulemi suunas, kuid mille käigus nad arendasid ennast suurel määral just pigem analüüsi ja sõnastamise vallas. Teisalt, kui käsitlesime teooriat ja paralleelselt moodustasime küsimusi, siis jõudsid nad tagasi selle juurde, mida olin neilt küsinud, mida nad olid vastanud, mis oli seal olulist ja kuidas väljendada küsimuste moodustamises sarnast konkreetsust ja mõtestamist. Luua midagi, mis ärataks ka tanstulavastuse vaatajas ja seejärel küsimustiku küsimustele vastates sarnast diskussiooni ja avaramat analüüsi.

Minu enda protsess mõttest tundide andmiseni ja sealt edasi lõputöö kirjutamisel on olnud tõusude ja mõõnadega. Soovisin anda endale võimaluse õpetaja lõputöös läheneda auditoorselt/mõtestavalt/teoreetiliselt. Tundsin idee tekkides ja tööle asudes õhinat ja elevust. Lootsin, et suudan midagi ehk ära teha tantsuteoreetilises vallas. Tunnen, et antud kirjatöös on hetki, kus ei ole suutnud piisavalt selgesti väljenduda nii, et ka lugeja tajuks töö tähtsust sarnaselt minule. Tunnen, et lõputöö kirjalik osa on väga terviklik, mis ühest küljest on väga hea, kuid teeb keeruliseks millegi esilekerkimise, sest kõik on justkui võrdse olulisusega ning sellest tulenevalt võiks olla ka võrdse tähtsusetusega. Kõige tähtsam minu enda jaoks on see, et tunnen, et lõin endale esimese kogemuse ja aluse olemaks potentsiaalselt tulevane tantsuteooria õpetaja, tantsumaastiku mõtestaja ja kaardistaja.

## KOKKUVÕTE

Minu õpetaja lõputöö eesmärk oli koostada küsimustik tantsuetenduse analüüsiks, kus etendust analüüsima suunavate küsimuste moodustamise kaudu, laieneb tantsutudengi oskus enda loome- ja etendajakogemuse sõnastamiseks, analüüsimiseks ning vaataja konteksti paigutamiseks.

Selleks, et eesmärgini jõuda, viisin tudengitega läbi auditoorsed kohtumised, kus suunasin neid sõnastama ning mõtestama enda kogemust etendajate, loojate ja vaatajatena; tutvusime etenduse analüüsis toimuvate loogikatega ning kitsamalt ka tantsuetendustele tehtavate etteheidetega.

Nende osiste koosmõjul tekkis küsimustik tantsuetenduse analüüsimiseks, millele küsimuste moodustamine suunas ning arendas suuremal määral tudengi enda loome- ja etendajakogemuse sügavamat mõtestamist, sõnastamist, analüüsi ning paigutumist vaataja konteksti. Tekkis teatav ringliikumise omadus, kus küsimustiku moodustamine, suunas neid algusest peale oma mõtteid väga konkreetset sõnastama ja enda eelnevaid kogemusi mõtestama ning analüüsima. Sellest tulenevalt oli nende eneseanalüüs eesmärgistatud tulemi suunas, kuid mille käigus nad arendasid ennast suurel määral just pigem analüüsi ja sõnastamise vallas. Teisalt, kui käsitlesime teooriat ja paralleelselt moodustasime küsimusi, siis jõudsid nad tagasi selle juurde, mida olin neilt alguses ise küsinud. Neis tekkis soov luua midagi, mis ärataks ka tanstulavastuse vaatajas ja seejärel küsimustele vastates, sarnast diskussiooni ja avaramat analüüsi.

Tekkinud küsimustikku tantsuetenduse analüüsiks võib minu hinnangul rakendada nt õppematerjalina ülikoolis ja/või huvihariduses, kuna on koostatud inimeste poolt, kes ise tantsu õpivad, luues juba eeldusena mõnetise ühise arusaamisvälja. Samuti on küsimustik loomevalla ning vaatajapositsiooni teemade edasiarendusele suunatud, mis võib just tantsuga tegelejatele potentsiaalseid väljakutseid mõttetasandil pakkuda ning juhtida

mõistmisele, et looming on mitmekihiline ja keeruline protsess, kus enda tegevus võiks olla mõtestatud.

Töötades hetkel veebiajakirjas TantsuKuukiri intervjuerijana, siis sellest lähtuvalt on minu maailm paljuski küsimuste loomine, küsimine ja vastuste hoolikas kuulamine. Olen sellest palju mõjutatud ning ikka ja jälle mõelnud, kui vajalik on tantsuvaldkonnas aktiivselt tegutsevate inimeste mõtteid kajastada. See on tekitanud kõnekaid dialoogihetki, mis võiksid igapäevaselt toimuda lisaks professionaalsele ja koolikeskonnale ka muus elus. Kutse dialoogile, kommunikatsioonile ja mõtlemisele! Loodan, et astusin sellele oma töös sammukese lähemale.

## KASUTATUD ALLIKAD

**Lichte, E.** 2001. Etenduse analüüsi probleeme. Rmt: Valitud artikleid teatriuurimusest. Tartu, lk 69-100.

**Pavis, P.** Analyzing Performance: Theatre, Dance and Film. USA: The University of Michigan Press.

**Krinal, H.** 2012. Nüüdistsu fopaa. [seminaritöö]. Viljandi Kultuuriakadeemia. Viljandi.

**Kubber, K.** 2019. Et me mõistaks ise ja et meid saaks mõista.

<http://kuukiri.tantsuliit.ee/artikkel/et-me-moistaks-ise-ja-et-meid-saaks-moista/>,

(21.05.2019).

## **LISAD**

### **Lisa 1** Küsimustik tantsuetenduse analüüsiks

#### **Küsimustik tantsuetenduse analüüsiks**

##### **A. Struktuur, aeg, ruum**

1. Missugune oli lavastuse struktuur (ülesehitus)? Kas see moodustas terviku? Miks sa arvad, et see oli just selline?
2. Kas ja kuidas iga eelnev osa/tegevus/stseen/toimuv mõjutas järgmist osa/tegevust/stseeni/toimuvat? Kuidas need suhestusid ja seostusid?
3. Kas üleminekud olid tajutavad ja kas need olid loogilised/põhjendatud?
4. Kas struktuuri juures oli midagi, mis häiris? Mis? Miks?
5. Milline oli ajakasutus/ajajaotus/kulg ja kas see toimis?
6. Kas anti piisavalt aega, et lavastuse osad/komponendid mõjuma hakkaksid?
7. Kuidas mõjutab sinu (publiku)kogemust ja lavastust etendamiskoht (konkreetne paik) ja ruum (lavaruum), kus etendus toimub?
8. Kuidas mõjutab sinu (publiku)kogemust ja lavastust selle toimumise aeg ja pikkus?

##### **B. Liikumine**

1. Kas laval esines liikumist? Kust hakkab liikumine/ mitteliikumine sinu jaoks?
2. Kes või mis oli(d) liikuja(d)/ keha(d)? (Kes/mis täidab etendaja rolli, on kehaks)
3. Milline oli liikumine kehas? Kirjelda, iseloomusta.
4. Milline oli liikumine ruumis/laval? Kirjelda, iseloomusta.
5. Kas liikumine oli iseseisev või millegi illustratsioon? Kuidas?
6. Kas ja kuidas suhestusid (liikuvad) kehad omavahel?
7. Mis sa arvad, milline oli etendaja enda suhe liikumisega/mitteliikumisega? Kas ta nautis? Kas liikumine oli talle loomulik? Kas tema liikumine imiteeris kedagi/midagi?
8. Kas ja millist sõnumit edastati liikumise kaudu?
9. Mida sa tundsid/kogesid/tajusid/mõtlesid liikumist/mitteliikumist vaadates?
10. Mis sa arvad, milliseid füüsilisi oskusi eeldab etendajalt lavastuses esitatud liikumine?
11. Kas sa tunned, et suudaksid ise nii liikuda ja kuidas see su vaataja kogemust mõjutab?

##### **C. Heli**

1. Kas etenduses tekitati/kasutati/loodi heli? Milliste vahenditega?
2. Kas heli valik või selle puudumine oli sinu arvates põhjendatud?

3. Kas ja milline oli heli/vaikuse ning liikumise suhe? (Kuidas seostuvad, mõjutavad, täiendavad, vastanduvad teineteisele)
4. Kui suur oli heli roll lavastuses?
5. Kas ja millist sõnumit heli edastas? Milline oli tema ülesanne?
6. Mida tundsid/mõtlesid/tajusid/kogesid heli/vaikust kuulates/kuuldes ja selle koosmõjul liikumisega?
7. Kas sul tekib vaikuses/helis vaatajana ebamugavust? Kas sellise tunde tekitamine võib olla lavastaja poolt taotluslik?
8. Kui asendada heli vaikusega ja vastupidi, siis mil määral muudaks see lavastuses ja sinu kogemuses midagi?

#### **D. Esteetika ja ilu**

1. Kas märkasid etenduses esteetilisust ja ilu/ koledust? Mis suunas sind seda märkama? Milles ilu/ koledus väljendus või milles selle puudumine?
2. Kas ilu/koledus mõjus? Kuidas?
3. Millal on lavaltoimuv sinu jaoks ilus, millal kole?
4. Esteetika vs moraalsus – kas miski, mis on mõtteliselt kole võib olla esteetiliselt ilus ja nauditav ning vastupidi? (nt enese lõikumine laval, veri jne)

#### **E. Fookus ja tähelepanu**

1. Kas kõik, mis oli lavale pandud, oli vajalik või oli miski ebavajalik? Miks?
2. Kas sa suutsid korraga hoomata kõike laval toimuvat või pidid midagi välja jätma/valima? Kuidas see su kogemust mõjutas? Mille alusel sa valid, mida sa jälgid? Kuidas sa tunnetad, et midagi on sinu jaoks liiga palju?
3. Kus oli fookus? Kas, kuidas ja mida toodi fookusesse/keskpunkti?
4. Kas vaataja tähelepanu/fookus oli pigem tõlgenduste loomisel või hetkes olemises/kogemises? Miks?
5. Kas etendus nõudis vaatajalt aktiivset osavõttu/valikute tegemist? Milliseid tundeid/mõtteid/reaktsioone see sinus tekitas?
6. Kas sul hakkas vaatajana igav? Miks? Millele/kuhu sinu mõte igavuse korral suundub?
7. Kuidas olid tasakaalus tegevus ja tegevusetus? Kuidas mõjus tegevusetus laval, kui seda oli?
8. Kas jäi tunne, et sa magasid midagi olulist maha?
9. Kas tekkis hoopis tunne, et tahaksid magada? Mis seda ajendas?
10. Kui laval ei olnud sinu arust midagi, siis mis laval oli?

#### **F. Märgid/sümbolid ja tähendus**



1. Millised on võtmekohad lavastuse mõistmiseks?
2. Milliste märkidega/sümbolitega edastatakse infot ja tähendust? Kas need märgid on selgesti tuvastatavad ja tõlgendatavad ning aitavad kaasa terviku loomisele?
3. Kas lavastuses esines oma keel/loogika, millest sul oli keeruline aru saada? Kas ja kui palju sa selle keelega ja loogikaga suhestusid?
4. Millest tekib tähendus? Kas kõigel peab olema tähendus? Kas sa üritasid/proovisid antud etendusel kaasa mõelda/aru saada?

### **G. Kokkuvõte**

1. Mis meenub etendusele tagasi mõeldes/vaadates põhilisena?
2. Millised olid ja on sinu mõtted ning nende erinevused etenduse eel, ajal, järel, hiljem?
3. Kas märkasid/lõid uusi võimalusi/ühendusi/seoseid/tähendusi? Kas mõistad nüüd maailma teisiti?
4. Kas ja mil määral toetasid lavastaja visiooni/mõtet plakat, trailer, üldine promo?
5. Milline protsess võis eelneda, et teha selline lavastus? Kas etendus peegeldas eelnenud lavastusprotsessi?
6. Kuidas mõjutab sind, etendust ja lavastust see, et see toimus?
7. Kas sa soovitaksid seda lavastust kellelegi veel? Miks?

### **Lisa 2** Tudengite tagasiside

„Protsess aitas mul märgata ja sõnastada eri olukordades/rollides kogetut. Küsimused ja Katrini poolt sõnastatud/loodud olukorrad avasid uusi uksi, mille kaudu oma kogemust märgata ja tõlgendada. Kuna tegutsesime grupis, siis ka teiste jagatu kuulamine näitas suundi ja võimalusi, kuidas ja mida märgata, n-ö pakkus võimalust ette kujutada, kuidas paistab olukord teise mätta otsas(t). Mõtete välja sõnastamine tõi esile, kus olin varamalt enesele hägusalt seletanud ja mis vajab täpsustamist ning ilmselt (neid küsimusi) edasi uurides, oleks võimalus jõuda edasiste mõistmisteni. Esile kerkis sõnade valiku olulisus – mis sõnad ja sõnadekooslused annavad parimal viisil edasi oma kogemust ja toetaksid potentsiaalselt enda või kellegi teise vaatajakogemust. Äge, et lisaks sellele, et koostada küsimustiku või toetavat struktuuri kellelegi teisele, sain märgata ja sõnastada ja avastada enda kogemusi eri rollides/olukordades, mis aitab minul enda protsessi eri rollides ja olukordades paremini

mõista, sh, mis on mu harjumused ja eripärad, mis on toetavad mehhanismid ja kus võin (eel)arvamuse taha kinni jääda.“ – kolmanda kursuse üliõpilane

„Protsess oli minu jaoks selline vabatahtlikult võetud kohustus, mille kaudu üritada enda jaoks rohkem lahti mõtestada tantsu-/etenduskunsti ja selle analüüsimist. Kohtumised möödusid üsna vabas vormis vesteldes ja Katrini etteantud suunavad küsimused jätsid võimaluse lasta enda ideedest lähtuvalt oma mõttekäike järgida. Kohati tundus ka, et kaldusime kohtumiste ettenähtud teemadest ka liigagi kõrvale, kuid selles kontekstis saanud see minu jaoks häirivaks ja jõudsimme lõpuks ikka oma mõtete otsimise ja vahetamiseni. Küsimusi, millele vastuseid otsida oli palju, aga aega selle jaoks vähe. Siiski jõudsin arutledes ja kuulates vähemalt enda jaoks mingite vastusteni, mis pakkusid millegi osas avastamishetke või selgust ja mõistmist. Lisaks leidsin küsimusi, mida endale luues, etendades või vaadates ka edaspidi esitada. Analüüsimis- ja sõnastamisoskuse arendamise osas leian ma, et sellele andis nende kohtumiste juures enim juurde kontsentreeritult selles ajas ja kohas iseenda mõtete korrastamisega tegelemine. Huvitav oli teada saada ka, millised on teiste vastused esitatud küsimustele – kas on ühiseid jooni või just vastupidiseid arvamusi – kuna kõik osalejad olid üsna erineva taustaga.“ – neljanda kursuse üliõpilane

„Protsess oli igati intrigeeriv, huvitav ja arendav. Olid väga osavalt kõik teemad jaotanud ja järjestanud nii, et kõik tundus loogiline ja vestlused arenesid sujuvalt. Tööprotsessis oli ka hea keskkond ehk oskasid õigeid inimesi valida, kes olid üksteise jaoks ka huvitavad. Sain endale rohkem vaatenurki, kust pool, mida analüüsida. Eriti kuuldes teiste, minust targemate inimeste arvamust, paneb see mind teistmoodi vaatama, n-ö läbi nende silmade vaatama. Mul on vahepeal raskusi sõnalise eneseväljendusega ja see, et olin sunnitud sellisesse olukorda, kus just pidingi oma mõtteid kiiresti sõnadesse formuleerima, oli väga äge, sain mingi õppetunni. Küsimustiku koostamine pani ka mõtlema, milline on see tantsulavastus, mida ma ise tahaksin teha ja milline on see, mida tahaksin näha ja tuleb välja, et need on täiesti erinevad.“ – esimese kursuse üliõpilane

„Ma arvan, et ikka arendas minu oskusi analüüsida, kuna olen viimasel ajal etendusi vaadates ise mõningate arutletud teemade juurde tagasi tulnud. Enda jaoks olen avastanud mingisuguseid uusi aspekte, mida lavastuse puhul märgata. näiteks see, et kas lavastaja on teema enda jaoks lahti mõtestanud. Võib-olla kohati aidanud ka mõtestada seda, kes ma seni

loojana olen olnud ning jõudsin järeldusele, et etendaja olla pole vist minu teema. Kui on/oleks olemas analüüsiõpetus, siis ma arvan, et see on see: leida küsimusi küsimustele. (lavastuste analüüsimine ja oma kogemuse mõtestamine on olnud minu jaoks alati raske, aga antud protsess oli hea võimalus seda külge arendada. kasvõi teiste mõtteid kuulates)“ – esimese kursuse üliõpilane

„Protsess oli minu jaoks meeldiv ja avardav. Selle käigus käsitlesime põhjalikult läbi etendaja, looja ja vaataja rollid. Seeläbi tunnen, et edaspidi oskan luues teadlikumalt keskenduda küsimustele vaataja või etendaja perspektiivist.“ – kolmanda kursuse üliõpilane

„Katrín Kubberi õpetajadiplomi kokkusaamised olid üpris väljakutsuvalt põnevad, sai nii kuulata ja kaasa mõelda kui ka oma enda ajusid ragistada. Enda mõtted konkreetse vormi osa hakkasid jooksmas juba esimesel kokkusaamisel, kuna tunnen, et olen ka ise etenduskunstide maastiku kinnisusele mõeldnud ning arusaadavalt vormi vajalikkusega nõus. Mul on hea meel, et Katrin märkis ära meie kui praktiku staatuse. Ma pole varem end nõnda määratleda osanud, kuid tunnen, et see on väga asjakohane märkus, ise mõista, mis seisukohast ma etendusi vaatan. Kasutan seda sellest ajast enda kohta üpris jõudsalt. Lisaks on mul kõrvus ja märkmikus ka lause: „astuda samm publikule lähemale“, mis on midagi, millest looja rollis kindlasti kinni hakkan. Enim mõjutas protsess mind aga vaataja seisukohalt (vähemalt praeguseni olen nii tajunud). Viimastel kokkusaamistel alustatud võimalike küsimuste moodustamise järgselt olen iga etendust vaadanud pilguga, et kas ka seda saab nende küsimuste alla paigutada, st see protsess võimalikult universaalsete kuid samas sisuliste ja mõtet edasi arendavate küsimuste loomel ei ole peatunud. Tunnen, et 7 tantsukunsti fopaa aluseks võtmine oli kaval lüke, kuna sellega sai päris palju olulist kaetud (sh ka vastandid nagu inforohkus vs igavus – olen neid mõlemaid vaataja rollis hiljem tajunud ja see on väga hea, et tulev vorm kummastki võimalusest mööda ei vaata).“ – teise kursuse üliõpilane

## ***SUMMARY***

The title of this thesis is “Developing the analyzing and phrasing skills of dance performances in TU VCA dance art department students by creating a guiding questionnaire”.

The aim of my thesis was to create a questionnaire for analyzing dance performances, in which the students’ skills for phrasing, analyzing and seeing the audience’s point of view of their creative and performing experiences is developed through forming questions.

To reach this goal, I held through auditory meetings with dance students, in which I guided them to give sense to and phrase their experiences as a performer, a creator and a member of audience. We dealt with the logics of analysis and also with the reproaching of dance performances.

By cooperating these parts, a questionnaire was made. Creating the questions guided and developed the participants’ skills for finding a deeper meaning in their experiences and analyzing it. It was expressed by how the meetings went, the questionnaire and the participants’ feedback.

I believe this questionnaire could be used as educational material in universities and/or in hobby education. The questionnaire is targeted to expanding creative fields and audience's point of view, which can raise challenges particularly on cognitive level to people who work in the dance field.

## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina, Katrin Kubber

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose TÜ VKA tantsukunsti eriala üliõpilaste analüüsi- ja sõnastamisoskuse arenemine tantsuetendust analüüsima suunava küsimustiku loomise kaudu, mille juhendaja on Kai Valtna,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

*Katrin Kubber*  
**21.05.2019**